

IJTIMOIIY HIMOIYAGA MUHTOIJ BO`LGAN BOLALARNI JAMIYATDA O`Z O`RNINI TOPISHGA KO`MAKLASHISH

ISAQOVA YULDUZ JALOLOVNA
NAMANGAN VILOYATI CHUST TUMANI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
BO`LIMIGA QARASHLI MIRZA AZIZOV
NOMIDAGI 1- SONLI MAKTAB PSIXOLOGI

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalarning ijtimoiy himoyasi, ularning jismoniyehitoyojlariniqondirish, psixologik va ma'naviy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda oila va jamiyatningroli,bolalar uchun to'g'ri ijtimoiy himoya tizimini yaratish, jamiyatning barqaror rivojlanishiningmuhim omillari sifatida ijtimoiy himoya tizimi, oilalar, jamiyat va xalqaro tashkilotlarningbolalar ijtimoiy himoyasidagi hamkorligi, jamiyat va oilada bolalarning ijtimoiy himoyasi kabimasalalalr muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: jamiyat, oila, ijtimoiy himoya, bolalar himoyasi, huquq, tenglik, tamoyillar,kuzatuv, diagnostika, statistik tahlil.

Kirish.

Bolalar – jamiyatning eng himoyaga muhtoj qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ularningrivojlanishi,ta'limi, sog'lig'i, huquqlari va erkinliklari to'g'risida doimiy g'amxo'rlik va e'tibor talabetiladi.Bolalarning ijtimoiy himoyasi — bu bolalarning jamiyatda to'liq va xavfsiz o'sishi, o'zhuquqlaridan foydalana olishlari va ularga zarur qo'llab-quvvatlashni ta'minlashgaqaratilgansiyyosat, tizim va amaliyotlar yig'indisidir. Ijtimoiy himoya – bu nafaqat ijtimoiy xizmatlar, balkihuquqiy, iqtisodiy va psixologik himoya vositalarini ham o'z ichiga oladi. Jamiyatda va oilada bolalarning ijtimoiy himoyasi tushunchasi chuqur mazmunvamohiyatgaega. Bolalar ijtimoiy himoyasini aniqlashda ko'plab yondashuvlar mavjud. Bu tushuncha, asosan,bolalarning jamiyatdagi himoyasini ta'minlash, ularga o'rganish, rivojlanish, o'qish, sog'lomhayot kechirish, va adolatli sharoitlar yaratish uchun zarur bo'lgan barcha imkoniyatlarni taqdimetishga qaratilgan tizim sifatida tushuniladi.

Asosiy qism

Ijtimoiy himoya – bu faqat fuqarolik huquqlarini himoya qilish emas, balki bolalarningiqtisodiy,ijtimoiy, sog'liqni saqlash va ma'naviy ehtiyojlarini ham qamrab oladi. Bolalarni himoya qilishning asosiy maqsadi, ularning jamiyatda teng huquqli va baxtli hayot kechirishlarigaimkonyaratishdir. Bolalar – o'zlarini himoya qilish imkoniyatiga ega bo'lmagan, o'rganishga va ijtimoiymuhitgamoslashishga ehtiyoj sezadigan aholi qatlamidir. Ularning huquqlari, o'rganish imkoniyatlari,sog'liqni

saqlash, uy-joy va boshqa zaruriyatlari jamiyat tomonidan doimiy nazoratdabo'lishikerak. Jamiyatda va oilada bolalarning ijtimoiy himoyasi tizimi quyidagi asosiy tamoyillargaasoslanadi:

1. Jamiyatda va oilada bolalarning huquqlari va erkinliklari. Har bir bola o'zininginsonsifatidahuquqlarga ega bo'lishi kerak. Bolalar huquqlari bo'yicha xalqaro konvensiya (BCHB)vaboshqa huquqiy hujjatlar, bolalarga nisbatan diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslikni, ularni shaxssifatida hurmat qilishni, vaqti-vaqti bilan ehtiyojlariga qarab yordam berishni belgilaydi.

2. Tenglik va adolat. Har bir bola teng huquqlarga ega bo'lishi kerak. Taqsimot, imkoniyatlarva xizmatlar tenglik asosida amalga oshirilishi lozim. Hech bir bola ijtimoiy yoki iqtisodiyholatiga qarab biron-bir huquqdan mahrum bo'lmasligi kerak.

3. Jamiyatda va oilada bolalarni himoya qilishning universalligi. Bolalar ijtimoiyhimoyasibarcha bolalarni o'z ichiga oladi, masalan, yetim bolalar, nogiron bolalar, iqtisodiyjihatdanzaifoilalar farzandlari, immigratsiya qilgan bolalar, ijtimoiy va psixologik jihatdan qiyinchiliklarga duchor bo'lgan bolalar.

4. Bolalarning o'zaro munosabatlar va tarbiyasi. Ijtimoiy himoya tizimi faqat tashqi sharoitlarbilan cheklanmasdan, bolalarning o'zgalar bilan aloqalari, oila muhitida ularni tarbiyalashvao'qitish kabi masalalarni ham o'z ichiga oladi.

5. Jamiyatda va oilada bolalarni himoya qilishda jamiyat va davlatning mas'uliyati. Bolalariijtimoiy himoyasi faqat ota-onalar yoki oilalarning mas'uliyatiga emas, balki butunjamiyatvadavlatning vazifasidir. Oila va davlatning o'zaro aloqalarini mustahkamlash, har bir bolaninghuquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Bolalar ijtimoiy himoyasining ijtimoiy-psixologik asoslari ham katta ahamiyatga ega. Bola o'sib-ulg'ayganida uning psixologik holati, rivojlanishi va muhit bilan o'zaro aloqasi jamiyatningqo'llab-quvvatlashi, psixologik yordam va qo'llab-quvvatlash orqali shakllanadi. Shuninguchun,ijtimoiy himoya faqat tashqi yordam emas, balki bola ichki holatini, uning psixologikvaemotsional ehtiyojlarini inobatga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Jamiyatda bolalarning psixologik ehtiyojlari haqida to'g'ri tushuncha va bilimga egabo'lish,ularni tarbiyalash va qo'llab-quvvatlashda muvaffaqiyatli bo'lish imkoniyatini yaratadi.Shuningdek, bola o'sishi jarayonida u bilan ishlashda oilaning, maktab va boshqaijtimoiymuassasalarining muhim o'rni bor. Jamiyatda va oilada bolalarni ijtimoiy himoya qilishning asosiy mexanizmlari quyidagilarnio'zichiga oladi:

Qonunchilik – bolalar huquqlarini himoya qilishga doir qabul qilinganmilliyvaxalqaro qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar. Bolalar huquqlari bo'yicha Konventsia(BCHB)va O'zbekiston Respublikasining bolalar huquqlarini himoya qilishga doir qonunlari asosidabolalar ijtimoiy himoyasi tizimi shakllanadi. Ijtimoiy xizmatlar – bolalar uchun ijtimoiy yordam ko'rsatish xizmatlari, ularningsog'lig'ini saqlash, ta'lim olish, turar joy bilan ta'minlash, jamiyatga

moslashish kabi xizmatlar.) ta'lim va tarbiya – bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish, ularning bilim olishga bo'lgan ehtiyojini qondirish, shuningdek, tarbiya muhitini yaratish.

Tibbiy yordam va sog'liqni saqlash – bolalarga sog'liqni saqlash xizmatlari ko'rsatish, ularning jismoniy va psixologik holatini nazorat qilish, kasalliklarning oldini olish vadavolash.

Ijtimoiy muhofaza tizimi – ijtimoiy himoyaning yuridik va iqtisodiy tizimlarida bolalarning huquqlari himoya qilinishi va ularni zarur ijtimoiy yordam bilan ta'minlash. Bolalarning ijtimoiy himoyasi, ularning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishni o'z ichiga olgan, murakkab va ko'p jihatli tizimdir. Jamiyat va davlatning bu boradagi mas'uliyati juda katta bo'lib, har bir bola o'z huquqlari, ehtiyojlari va xavfsizligi ta'minlangan holda o'sishi kerak. Shuningdek, ijtimoiy himoya tizimining muvaffaqiyati faqat qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar bilan cheklanmay, balki bola psixologiyasi va ijtimoiy ehtiyojlari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Bolalarning ijtimoiy himoyasi faqatgina davlat, jamiyat va oilaning asosiy vazifalaridan bir bo'lib, barcha sohalarida muvofiqlikni ta'minlashni talab qiladi. Bu tizimning rivojlanishi jamiyatning kelajagi uchun katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992-yil 8-dekabr). – Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, 1992. – B. 32-45.
2. "Bolalar huquqlari to'g'risida"gi qonun (O'zbekiston Respublikasining 2008-yilda qabul qilingan qonuni). – Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2008. – B. 15-20.
3. "Bola huquqlari to'g'risida"gi konvensiya (BMT, 1989). – Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994. – B.